

Archívum

'56 arcai - Dénes János, a munkás

Stefka István

2003. május 19., hétfő 10:57 Dénes János a Kőbányai Gyógyszergyár munkástanácsának elnökeként 1956-ban vezető szerepet játszott az ellenállásban és a sztrájkok megszervezésében. A forradalom leverése után 15 évre ítélték. 1963-ban amnesztiával szabadult, és bár végzettsége vegyésztechnikus, egészen a rendszerváltásig munkásként dolgozott.

-
-
-

'56 arcai – Dénes János, a munkás

„1956-ot nem tőlünk rabolták el, hanem jogos örökösétől, a magyar néptől, a magyar fiataloktól”

Dénes János a Kőbányai Gyógyszergyár munkástanácsának elnökeként 1956-ban vezető szerepet játszott az ellenállásban és a sztrájkok megszervezésében. A forradalom leverése után 15 évre ítélték. 1963-ban amnesztiával szabadult, és bár végzettsége vegyésztechnikus, egészen a rendszerváltásig munkásként dolgozott. Az ellenzék tevékenységébe a monori találkozón kapcsolódott be. Egyik alapító tagja a Magyar Demokrata Fórumnak. 1990-től négy évig országgyűlési képviselő volt. Az ötvenhatosok érdekeit, a forradalom eszméit keményen képviselte a parlamentben. A politikától évek óta teljesen visszavonult, jelenleg az emlékeinek, az unokáinak, a kertjének és a szőlőművelésnek él.

Stefka István

- Miként emlékszik vissza a forradalom kitörésére?
- 1956. október 23-án Kőbányáról a Kőfaragó utcán keresztül szerettem volna eljutni a Magyar Rádióba. Itt hallottam, hogy „Üres szoba, korgó gyomor, ledőlt már a Sztálin szobor”. A rádiót ekkorra körbevették az ostromlók, a felkelőket meg egy ÁVH-s gyűrű, hogy az utánpótlást jelentő tömeget távol tartsák.
- Miért csatlakozott a forradalmárokhoz?
- Akkor már régen elszámoltam a rendszerrel. Tizedesként szereltem le a katonaságtól, és rádöbbsentem, hogy mi a sorsom. Magyar katonaként, Kossuth-címeres sapkarózsával vonultam be; pilotkával, pufajkával, gumírozott csizmával és ötágú csillaggal szereltem le. Engem a honvédségnél gyaláztak meg. Ezek után nem hittem a maszlagban. Így ért a forradalom.
- Végül sikerült elérnie a rádió épületét?
- Az ÁVH katonái a levegőbe, majd a földre tüzeltek, fenyegetően léptek fel, egyszóval megakadályozták az újonnan érkezőket abban, hogy segítséget nyújtsanak a rádiót közvetlenül ostromlóknak. Ekkor még visszamentem a nővéremmel Kőbányára. De másnap hajnalban biciklivel ismét a rádió felé tartottam. A Rákóczi téren fiatal lányok és fiúk a fegyverekkel ismerkedtek. Mint leszerelt katona a diákokat tanítottam tározni, zsírtalanítani. Közben egy nyitott páncélautóból röplapokat szórtak ki ezzel a szöveggel: „Miénk az utca!” Aláírás: Nagy

Imre. Fáziskésésben lehettek: a röplap valószínűleg este készülhetett, mert Nagy Imre reggelre már statáriumot hirdetett. Ezután bementem a munkahelyemre, a Richter Gedeon Gyógyszervegyészeti Gyárba – illetve akkor már Kőbányai Gyógyszergyárba – dolgozni. Felbolydult az üzem. A pártitkárnő a régi vonalas hangot ütötte meg, én az utcán láttam alapján azonban másként beszéltem. Mire átöltöztem munkásruhába és dolgozni kezdtem volna, jött a rendész és szólt, hogy gyorsan tűnjek el, mert utasítást kapott, hogy engem tartson fel, amíg a rendőrök megérkeznek. Nem tűntem el. A letartóztatás elmaradt, mert egész Kőbánya megmozdult. Otthagytuk a gyárat, teherautókra szálltunk, és elindultunk a városba. Én a Horváth Mihály tér környékén kötöttem ki. Itt láttam meg az első halottat. A Harminckettesek tere felől három-négy páncélos jött, piros-fehér-zöld zászlókkal, rajtuk ünneplő tömeg. Később kiderült: a nemzeti színű zászló azért kellett, hogy a felkelők által ellenőrzött zónákon átjöhessenek, a telefonközpont biztosítására küldték őket. Ezek után megfordították a páncélágyúkat, lesöpörték a rajtuk lévő embereket, és sorozatlövéseket adtak le. A civilek rettegve menekülnek.

– Ön is a tömeggel sodródott?

– Még hozzá a Kilián laktanya felé. Ott már szétlőtt, égő tankokat láttam, és a kidőlt laktanyakaput. A laktanyakapun hirdetem állt: „Statárium!”-aláírás Nagy Imre. Közben a körút felől hömpölygött a tömeg, és három teli teherautó érkezett a helyszínre kadéttal. Letéptem a Kilián faláról a statáriumot hirdető plakátot, és labdává gyúrva bedobtam a tömegbe. Amikor kinyitották a teherautót, a felmentésre érkező tisztiiskolás hallgatóktól az emberek „elszerették” a fegyvereket. Nekem, a huszonhét éves leszerelt katonának egy géppisztoly jutott.

– Mi történt ezután?

– A már felkelőkké vált civilekkel elindultunk a laktanya felé, de egy főtiszt és egy tiszt utunkat állta. Csőre töltött géppisztollyal átállásra szólítottam fel őket, de erre nem voltak hajlandók. Ekkor elkértem a főtiszt oldalfegyverét, aki odaadta a pisztolyát. Kitáraztam, és az üres fegyvert visszaadtam, majd útjára bocsátottam, holott katonai diplomáciát nem tanultam.

– Miért nem álltak ellen? Megijedtek?

– A Kiliánról tudni kell, hogy ebben a laktanyában zömmel munkaszolgálatosok voltak. Éjszaka mind az őrségben, mind az őrzöttek között fellazult a fegyelem, sokan megszöktek a harcok zűrzavarában, és így történhetett meg, hogy a főtiszt jobbnak látta, ha elmegy és hagyja, hogy a tömeg elfoglalja a laktanyát.

– Mennyire voltak szervezettek a felkelők?

– Akkor még nem tudtuk, hogy létezik Corvin köz. A forradalom lényege pontosan az volt, hogy higany módjára terjedt szét. A szervezett fegyveres erők számára megfoghatatlan volt a harcoló magyar felkelők sok száz kis csoportja. Jelesre vizsgáztak a korábban esetleg besúgóként tevékenykedő házmesterek is, mert a forradalmárok vagy a felkelést támogató civilek előtt kinyitották a házkapukat, és áttörték a légókijáratot, ahol azok eltűnhettek. A magyar forradalom azért is volt legyőzhetetlen az első napokban, mert egy katona vagy lelkes hőssé vált a felkelők oldalán, vagy demoralizálódott. Ha valaki letette a géppisztolyt, jött a másik, amelyikben még volt bátorság, megfogta a fegyvert, és tovább harcolt. Ez volt 1956, és ebben volt legyőzhetetlen, mert a fegyvernek mindig került gazdája. A Kilián elfoglalása után visszamentem Kőbányára.

– Visszament dolgozni?

– Október 24-e reggelétől október 30-án késő délutánig nem léptem át a gyárkaput. Részt vettem a forradalomban, mindenhol megfordultam, ahol harcoltak, de október 30-ig névtelen maradtam a forradalom számára. Közben találkoztam néhány gyári kollegával, akik szintén

kerékpárral járták a várost, és szóltak, hogy menjek be a gyárba, mert munkástanács-választás van. Mikor beérkeztem, megtudtam, hogy már megválasztottak munkástanács-tagnak.

– Az ön igazi szerepe a forradalomban tehát ekkor kezdődött.

– Az anonim emberből, úgymond ismert ember lettem. Amit addig és később csináltam, nem lehet másnak nevezni, mint hovatartozásnak, genetikai alapon meghatározott magatartásnak. A szüleim erdélyi menekültek voltak. Apám a népfelkelés mozgalmában lett nagyon fiatalon katona az 1916-os román betörés hatására. Miután harcolt a románok ellen mint lovas tüzér az orosz frontra került, az összeomlás pedig az olasz fronton érte.

– Vagyis az apai példa alapján cselekedett így?

– Igen. A hovatartozás egyértelmű volt. Amikor apám hazakerült Erdélybe, nem tette le az esküt a román királyra. Mint katonaszökevény jött Magyarországra. Anyám meg utánaszökött, és négy gyereket szült.

– Mi történt a kőbányai gyógyszergyárban a munkástanácsok megválasztása után?

– Nagy volt a felbuzdulás, tele volt melósokkal az udvar. Sajnos elszabadultak az indulatok. Vita kezdődött, hogy kit rúgjunk ki. „Ez most nem az a pillanat – mondtam –, amikor a munkások és diákok vére festi pirosra a pesti utcák kövét”. Ezek után megválasztottak a Kőbányai Gyógyszergyár elnökévé, a tiszte 1957. február 26-ig töltöttem be.

– Mivel kezdte az elnöki munkát?

– Én csak a gyár dolgaival foglalkoztam. Hogy melyek voltak a legfontosabb feladataim? Távol tartani a fegyveres akciókat a gyártól, mivel tűz- és robbanásveszélyes volt az üzem. A dolgozók jelentős része nő volt, tehát nem szerettünk volna az első vonalba kerülni a kőbányai gyárak közül.

– Mit akartak elérni?

– Meg kell jegyezni, hogy ez a gyár együtt rezdült az országgal. Nem szabad elfelejteni, hogy 1956. november 4-e után az egyetlen talpon maradt demokratikus intézmény a munkástanács volt. Megszüntették a nemzetőrséget, a nemzeti bizottságokat, a törvényes kormányt, és ezek után ez határozta meg a feladatunkat. Küldöttek révén a kerületi munkástanácsokon keresztül tartottuk a kapcsolatot a Központi Munkástanáccsal.

– Mikor érezték úgy, hogy egyszer vége lesz ennek az állapotnak?

– Rövid idő alatt kiderült, hogy a Kádár-rendszer restaurációs próbálkozásai falakba ütköznek. Emiatt egyre drasztikusabb eszközökhöz folyamodtak. A szovjetek és a pufajkások többször letartóztattak, majd kiengedtek, közben emiatt a gyárban egyre feszültebb lett a hangulat.

– Mit akartak öntől?

– Azt akarták elérni, hogy tompítsam az élet annak a tömegnyomásnak, amely a munkástanácsokat lépni kényszerítette a hatalommal szemben. Persze más munkástanácsok vezetőit is letartóztatták. A kőbányai kerületi munkástanácsok ülésén két-három napos országos sztrájkra tettem javaslatot. Ezt elfogadta a kerületi munkástanács, és küldötként engem javasoltak a Központi Munkástanács ülésére 1956. december 9-én, szombaton.

– December 6-án a Nyugati pályaudvarnál dördült el a sortűz, majd december 8-án Salgótarjánban munkásokat gyilkoltak meg a pufajkások. Ez hogyan érintette a munkásokat?

– Elképzelheti, hogy milyen volt a hangulat a budapesti Központi Munkástanács ülésén az Építők Házában, amikor berobbant a hír, hogy több mint száz embert géppuskával lőttek agyon Salgótarjánban. A szovjetek és a helyi pufajkások odacsábították a tömeget, majd szétlőtték őket. Az óvatosabbak álláspontját elsodorták az események, Rácz Sándor álláspontja győzött. Jómagam is felszólaltam, és totális sztrájkot javasoltam. Elfogadták a javaslatomat.

– Mikor volt az országos sztrájk?

- 1956. december 11–12-én. A sortűzek miatt a hatása óriási volt, mert ez egyben a Kádár-rendszer elleni „népszavazást” is jelentette: a magyar nép nemet mondott a kádári diktatúrára. Ekkor tartóztatták le Bali Sándort és Rácz Sándort, és még sokakat közülünk.
- Önt is?
- Engem ekkor még nem. Február 26-ig a helyemen tudtam maradni. A vállalat élére kormánybiztost neveztek ki, és „Bach- huszárokkal” szállták meg a gyárat.
- Mit ért ez alatt?
- A Bach-huszárok zsinóros atillát viseltek, így működött a rendszer a vármegyei szinten. Kádárék ugyanezt csinálták. Piros-fehér-zöld sapkarózsával, nemzeti színű karszalaggal jöttek, de egy gyári közösség ezerszemű, és mindent átlát. Helyt álltak, ezért 1957. február 20-a körül országos vegyipari értekezletet hívott össze a Nehézipari Minisztérium a Markó utcában. Oda már egy MSZMP-s párttitkárral, kormánybiztossal érkeztem mint munkástanács-elnök. Az értekezletet egy Lőrincz nevű miniszterhelyettes tartotta. Mi dicséretet kapunk, mert nem mondtuk fel a szovjet gyógyszeripari megrendeléseket, hiszen termékeinket máshová nem tudtuk volna eladni. A fájdalom- és vérzéscsillapítókat a legnagyobb harcok közepette is mindenhová eljuttattuk, még az oroszoknak is.
- Mi történt még az értekezleten?
- Az első napon én voltam a nap hőse. Szorongatták a kezemet, ölelgettek. Másnap azonban Niederleiter elvtárs, a minisztérium MSZMP-s párttitkára már fekete báránynak festett le. Megszövegeztek egy táviratot Kádár elvtársnak, hogy egyetértenek a kemény kéz politikájával, sőt még keményebben kell fellépni az ellenforradalmárokkal szemben. Ekkor én elmondtam Niederleiter elvtársnak, hogy ez idáig minden fél arra kért – szakszervezet, párt, rendőrség – , hogy maradjak a helyemen. „Ön az első, aki arra szólít fel – mondtam –, hogy tűnjek el. Én ezt komolyan veszem, már nem is tartom magamat a Kőbányai Gyógyszergyár munkástanácsa elnökének”. Meg kell jegyezni, hogy a Kádárnak küldött távirat megszövegezésétől és elküldésétől tartózkodtam. Azt tudni kell, hogy ezek után már bizonytalan volt, hogy kijöhetnek-e még a teremből. Tudtam, hogy letartóztathatnak, és leginkább én voltam meglepődve, hogy ezt elmulasztották. Egészen a dohánygyárig követett egy fekete autó, de nem tartóztattak le, mert addigra már munkások tömegei vártak. A kormánybiztos és a rendőrség nem tette lehetővé, hogy nyílt munkásgyűlésen mondjak le, így saját „hitványságom, gyávaságom” okán február 26-án csendesesen megváltam a munkástanács elnökségétől. Magyarul megadtam magam. Tudtam, hogy a napjaim meg vannak számlálva. Ezután nem sokkal letartóztattak.
- Népbíróság elé került?
- Jellemző, hogy a különböző időszakokban más-más módon kategorizálták a cselekményemet. Először csak internáltak a Sas-hegy alatti objektumba, majd Kerepestarcára kerültem, ahol rögtön áttettek a B épületbe. Akkor már tudtam, hogy baj van, különösen akkor, amikor levakartam a meszet az ablakról, és láttam, hogy ott sétál az udvaron az utód munkástanács is: Gaskó, Bittner Emil, Kremniczky, Kőszeg Ferenc és még sokan mások. A kétszer hat hónapot meghosszabbították, így újabb hat hónapra internáltak, majd az ügyem nyomozati szakba került. A pribékek meggyaláztak, összeverték: délutántól egész éjszakán át másnap reggelig tartott a verés, majd a kihallgató tiszt szemhunyorgatva, álságosan megkérdezte: „Mondja Dénes, csak nem bántották magát? Nem tűrhetjük, hogy a szocialista törvényesség csorbát szenvedjen!”. S én azt válaszoltam, nem bántottak, mert tudtam, hogy különben újra megvernek. Izgatás vádjával a Fővárosi Bíróság elé kerültem, s amikor felmentem az utolsó irategyeztetésre, közölte velem az ügyész, hogy elvették tőle az ügyet, mert most már nem izgatással vádolnak, hanem szervezkedésben való tevékeny részvétel

címén a népbíróság elé fogok kerülni. 1957 decemberét írtuk, ekkor már a Markóban voltam. Miután egy Sárosi nevű munkástanács tag Jugoszláviába disszidált, „rápakoltam”, amit lehetett. Nem gondoltam arra, hogy négygyermekes apa lévén hazajön. Hazajött, ezért ki kellett mentenem. Megúsza pár hónappal, én pedig Tutsek vérbíró elé kerültem.

– Vissza kellett vonnia az előző vallomását?

– Igen, visszavontam. Hamarabb elítéltek, mint Rácz Sándorékat. Nem viselkedhettem úgy, hogy Rácz Sándor kötelét megfonjam, így kaptam tizenöt évet.

– Kikkel ült együtt?

– Először is Tornyosi Jánosra, Zabos Ádámra gondolok. Ők a forradalomban abból a csapatból kerültek ki, ahonnan én. Az 1963-as amnesztiával szabadultam. Miután sohasem voltam büntetve, egy fillérrel sem tudtak elmarasztalni, kivéve azt a csekély 22 milliárd forintot, amit rám olvastak, mondván, hogy a kétnapos sztrájk, ennyi kárt okozott.

– Rácz Sándorral, a Központi Munkástanács elnökével találkozott a börtönben?

– Találkoztam vele a börtönben, ami tovább mélyítette bennem azt a megbecsülést, amit mindig is éreztem iránta. A helytállók legkülönbjei közé tartozik Rácz Sándor, jóllehet én sem voltam akárki, mert a hat év egyharmadát fegyelmissel töltöttem le. Aki ilyen helyzetbe került, mint mi, az nagyon jól tudja, hogy milyen fantasztikus erő kellett ahhoz, hogy valaki ott ember tudjon önmaga előtt maradni. Mert mindenkit becsaphatsz, csak saját magadat nem. Ez még senkinek sem sikerült. Az én esetem világít rá, hogy miről beszélek. Nagy Imre kivégzéséről állítólag kikerült egy fotó Nyugatra. Rabtartóink pánikba estek és tető alá vitték a veszthelyet.

Kőművesként dolgoztam mint elítélt rab, és kivezényeltek veszthely-építésre.

Százharmincegyen voltunk. Én az első téglánál megtagadtam a munkát, a százharmincegy rabból még egy, Tamási János miskolci egyetemi hallgató követett, ő is megkapta a magáét.

Úgy éreztem, ha hozzájárulok a kivégzőhely építéséhez, akkor emberségem utolsó szikráját is elveszítem. Ezután nagyon kemény tortúra következett a gyűjtőben. Az első szállítmánnyal átvittek a váci börtönbe, ahol tizennégy hónapra bezártak a lordok házába, szigorított körülmények közé.

– Ez mit jelentett?

– Ez a börtönön belül egy fallal elkerített, szigorított részleg. Részt vettem az éhségstrájkban is, amiért szintén egy év szigorítottat kaptam Sátoraljaújhelyen.

– Miért vett részt az éhségstrájkban?

– Az úgynevezett Kádár-mentő amnesztia miatt, amikor a Donáth Ferencéket, a Déry Tiborokat, az úgynevezett revizionistákat kiengedték a börtönből, előbb, amíg bennünket, munkásokat csak hitegettek.

– Végül is kiengedték önt is, és nyugdíjazásáig munkásként dolgozott. Véleménye szerint miért nem ítélik meg egységesen '56-ot? Valóban elrabolták a forradalmároktól 1956-ot, ahogyan Pongrácz Gergely is mondja?

– 1956-ot nem tőlünk rabolták el, hanem jogos örökösétől, a magyar néptől, a magyar fiataloktól rabolták.

– Kik?

– Azok, akik a Reagan–Gorbacsov-találkozó után nemzetközi és helyi viszonylatban Kelet- és Közép-Európa átalakulását szervezték. Erre csak menet közben jöttem rá.

– Hiszen ön az MDF színeiben volt országgyűlési képviselő 1990-től négy évig!

– Hittel voltam országgyűlési képviselő. Én hittem abban, hogy a történelem számunkra futószalagon hozza 1956 világraszóló igazsága alapján a történelmi lehetőséget. Ezzel a felelősséggel mentem be a magyar parlamentbe, amit én még akkor magyar parlamentnek

hittem. Mélységesen csalódtam.

– Miben csalódott?

– Amiket elkövettek a magyar nép ellen! A taxisblokáddal meggyalázták 1956-ot. A taxisblokád idején még a napok is úgy estek, mint 1956 októberében.

– Miért gyalázták meg ezzel a forradalmat?

– Mert az első szabadon történt választást kellett semmissé tenni. Mese, hogy a benzináremelés ellen vonultak ki a taxisok. Nézze meg, hogy azóta milyen örületes módon emelik a benzin árát! Állandóan és folyamatosan. Mégis csend van. Ellopták minden öröm lehetőségét, ellopták a nemzet felemelkedésének reményét. Ellopták az Expó megrendezésének jogát, és most semmissé tették az olimpiai részvételünk lehetőségét is. Ellopták tőlünk 1996-ban honfoglalásunk 1100. évfordulójának és az 1956-os forradalom negyvenedik évfordulójának méltó megünneplését is. Helyette kaptuk Horn Gyulát, a pufajkás miniszterelnököt, most pedig Medgyessy Pétert és az MSZMP utódpártját. Ezzel gyalázták meg a magyar népet. Kiszolgáltatott társadalom lettünk, ide jutottunk el. Éppen ezért nem hiszek a „birkanép” meséjében. Az a leggyalázatosabb, aki ezt kiejti a száján. Mert a magyar nép jelesen vizsgázott 1956-ban, tizenkét év kemény diktatúra után. Aztán jelesre vizsgáztunk a Hősök terén is a rendszerváltás előtt, amikor százezrek tüntettek az erdélyi falurombolás ellen. Ófelsege a magyar nép jelesre vizsgázott az 1990-es választáskor is, amikor keresztény, nemzeti programmal kormányzási lehetőséget adott a Magyar Demokrata Fórumnak és koalíciós partnereinek.

– Ha visszagondol, ennyi szenvedés után érdemes volt a forradalomért küzdeni?

– Ez nem üzlet. Hozzáteszem, hogy 1956-ban már teljesen készen álltam a mártírumra. Ha nem lettem volna kész, akkor nem csináltam volna semmit. A világot mindig azok az emberek vitték előre, akik vállalták az áldozatot.